

МЕНАЏМЕНТ У КОРПОРАТИВНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ И БЕЗБЕДНОСТ ИНДУСТРИЈСКИХ ОБЈЕКТА – ФИЗИЧКО-ТЕХНИЧКА ЗАШТИТА

Станимир Ђукић
Министарство унутрашњих послова Републике Србије

Менаџмент је динамична дисциплина, а у раду на врло јединствен и популаран начин одређује се и представља сложена и актуелна проблематика менаџмента у корпоративној безбедности. Динамична природа савремених организација једнако подразумева признања и изазове за појединце који ће тим организацијама руководити, као и за менаџере за корпоративну безбедност. Глобализацијом економије, безбедност је добила ново и уже значење у појму корпоративне безбедности. У питању је појам који се у просторном смислу може сагледавати на националном, регионалном или глобалном окружењу. У суштини, ради се о појму који означава веома уску везу између безбедности као атрибута државе и њене економије, односно о појму који означава њихову међузависност. У раду је дефинисан појам корпоративне безбедности и разматра се безбедност у корпоративним и индустријским системима као подсистема цивилне и националне безбедности. У раду се разматра менаџмент у корпоративној безбедности, као и дефинисање појма менаџера, начин на који се класификују менаџери у организацији и како се мења посао менаџера. Такође, у раду се разматрају и могући изазови по људску и имовинску безбедност, али представља и помоћ за промишљање будућим менаџерима за корпоративну безбедност и професионалцима у комплексу могућих делатности у пословним системима, о недефинисаним и дефинисаним претњама и решењима кроз делатности планирања, организовања, руковођења (вођења) и контроле, као функцијама менаџмента, у сфери безбедности производних и непроизводних система, и у заштити лица, имовине и пословања. Осим тога, у раду је дефинисана и индустријска безбедност, посебно безбедност индустријских објеката-физичко техничка заштита, где су анализирани оперативно-превентивне мере, физичке мере обезбеђења, превентивно-техничке мере обезбеђења и друго. Такође, анализирани су и активности и резултати које је полиција постигла на заштити од пожара, односно у области противпожарне заштите (ППЗ), на подручју Полицијске управе у Новом Саду.

Кључне речи: *менаџмент, корпорација, безбедност, корпоративна безбедност, менаџер за корпоративну безбедност, индустријска безбедност, безбедност индустријских објеката, физичко-техничка заштита*

Увод

Менаџмент је, историјски посматрано, настао у веома далекој прошлости и везивао се за способност да се што мањим улагањима остваре што бољи резултати. Неке облике управљања организацијама које данас називамо менаџментом налазимо још код старих цивилизација. Изградња великих објеката, организација пољопривредне производње, уређење државних послова, али и припреме за вођење ратова и одбрану од освајача, подразумевали су организовање, планирање, руковођење и контролу. Успешност руководиоца на свим нивоима организовања старих друштава била је пресудан фактор који је омогућавао опстанак и раст цивилизација.

У новије време *безбедност* и у појмовном и у садржајном смислу бележи велике и значајне промене као и сама друштвена заједница. Савремено схватање безбедности карактерише својеврсна транзиција њеног традиционалног схватања у људском друштву, посебно у глобализацији његове економије и животног амбијента, како у националним тако и у интернационалним размерама. Најзначајнији заокрет у схватању и безбедносној пракси настао је крајем хладног рата стављањем човека у центар безбедносних анализа и садржаја и проширењем схватања безбедности на развојна и не војна питања привредног развоја.

Савремени развој у преломном времену велике глобалне трансформације захтева преиспитивање бројних традиционалних схватања утицаја и последица утицаја моћних. Међутим, у овако сложеном стању промена када су измешани утицаји моћи држава, великих пословних система – националних и транс националних корпорација, научних институција, медија и алтернативних фактора утицаја, веома је тешко децидно одговорити да ли су сви богати и моћни у тој мери да могу допринети унапређењу стања у међународној заједници и у њеној корпоративној безбедности.

Модерна држава успоставља низ институција чији је циљ гаранција безбедности политичке заједнице и благостања друштва као целине. Заштити од спољашњег угрожавања служе одбрамбене институције спољне политике, војска и дипломатија (органи репресије и управа). Правни и политички поредак штите установе задужене за унутрашњу безбедност: правосуђе, полиција, службе националне безбедности и др. Очување социјалног мира и друштвеног благостања остварује се комплексним средствима економске политике која настоји да спречи цикличне привредне кризе, као и различитим институцијама социјалне политике, укључујући образовање и здравство. Корпоративна безбедност друштвене заједнице се темељи на претпоставкама људских права, демократије и правне државе. Међутим, савремени развој друштва прате и нови облици угрожавања људске заједнице и *људске безбедности*. У питању су угрожавања као последице непоштовања утврђених стандарда у производним процесима и последице примене прљавих и високоризичних технологија по животну средину и читаву лепезу штетних последица по људску безбедност (Ђукић, С., 2016:5).

Када говоримо о индустријској безбедности, односно о безбедности индустријских објеката и њиховој физичко-техничкој заштити, можемо рећи да под безбедношћу индустријских објеката подразумевамо мере и радње које се планирају и предузимају ради обезбеђења и заштите лица која по било ком основу бораве у њима.

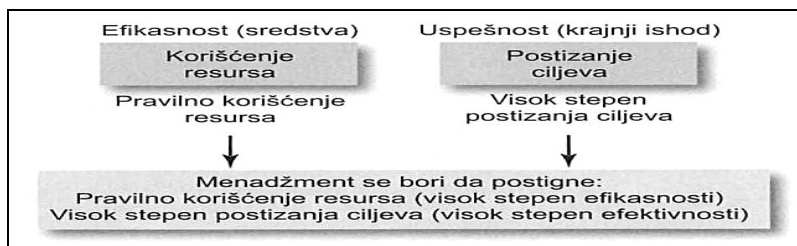
Дефинисање менаџмента

Познато је да је менаџмент као пракса врло стар. С друге стране, проучавање менаџмента као научне дисциплине релативно је младо. С тим у вези, технолошки, тржишно-економски, политички, друштвени, као и глобални фактори, утичу на обликовање праксе и теорије менаџмента.

Сама реч менаџмент потиче од енглеске речи *manage*, што значи управљање предузећем или јавним подухватима. Мада се појава менаџмента везује за далеку прошлост, почетак његове шире примене, у савременом значењу, везује се за период индустријализације. Тек су примена индустријских метода у производњи материјалних добара и појава веће конкуренције на тржишту условиле потребу за проналажењем и применом нових метода и техника које омогућују да се тај процес одвија што рационалније у циљу повећања профита. Подела капиталистичког друштва на јавну и приватну сферу нашла је свој израз и у области менаџмента. Међутим, израз менаџмент углавном се користио за делатности везане за управљање предузећима, док су се за управљање државним органима, нарочито војском и полицијом, много чешће употребљавали термини руковођење и командовање, као посебне функције менаџмента (Ђукић, С., 2016:10).

Једноставно речено, менаџмент је оно што менаџери раде. Али та једноставна изјава нам баш не говори много, зар не? Детаљније објашњење је да менаџмент значи координисање активности везаних за посао, тако да се оне обаве ефикасно и ефективно – с људима и уз помоћ других људи. Већ знамо да је координисање рада других оно што одваја функцију менаџера од запослених који не припадају менаџерима. Међутим, то не значи да менаџери могу да раде све што желе кад год пожелe – било када или на било који начин. Напротив, менаџмент значи *ефикасно и успешно (ефективно)* обављање организационих активности везаних за рад, или је то барем оно што се менаџери труде да остваре.

Ефикасност се односи на извлачење максимума уз минимална улагања. Пошто менаџери располажу недовољним средствима (капацитет) – укључујући ресурсе као што су људи, новац и опрема – они се баве ефикасним коришћењем тих ресурса. С тим у вези, ефикасност се односи на „обављање посла на прави начин“, тј. да се ресурси не троше узалуд. Међутим, није довољно бити само ефикасан. Менаџмент се такође брине за успех, да се активности обнављају на такав начин да се постигну организациони циљеви. Ефективност се често дефинише као „радити праве ствари“, тј. оне активности везане за посао које помажу организацији да постигне своје циљеве.

Слика 1 – Ефикасност и ефикасност у менаџменту

Извор: аутор (Према: Stephen P. Robbins, Mary Coulter, Menadžment, San Diego State University)

¹ Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadžment* (osmo izdanje), San Diego State University, Београд: Дакатус, 2005, стр. 7.

Шта менаџери раде?

Није ни лако ни једноставно објаснити шта менаџери раде. Као што ни две организације нису сличне, тако ни послови два менаџера нису слични! Упркос тој чињеници, истраживања о менаџменту су, после много година анализе, утврдила три посебне гране које описују шта менаџери раде: *функције, улоге и вештине (способност)*.² У овом делу ћемо разматрати сваки од тих приступа и погледаћемо како се посао менаџера мења временом.

Функције у менаџменту

Према функцији, менаџери обављају одређене послове или задатке док ефикасно и успешно контролишу радом других. Који су то послови или функције? Почетком двадесетог века, француски индустријалац који се звао Henri Fayol први је предложио да сви менаџери обављају пет функција: планирање, организовање, командовање, координацију и контролу.³ Средином 50-их година прошлог века, у књизи о менаџменту оквирно су први пут коришћене функције планирања, организовања, вођења кадровске политике, усмеравања и контроле. У данашње време, већина књига о менаџменту и даље се баве функцијама у менаџменту, иако су оне сажете у четири основне и веома важне функције: *планирање, организацију, руковођење и контролу* (слика 2).⁴ Дефинишимо укратко шта свака од тих функција у менаџменту обухвата.

Ако немате одређен циљ на уму, можете да кренете у било ком правцу. Међутим, ако имате на уму одређен циљ, морате на најбољи начин да испланирате како да стигнете до њега. Пошто организације постоје да би постигле неке одређене циљеве, неко мора јасно да дефинише тај циљ и начин како да се то постигне. Тај „неко“ је менаџмент. Менаџери који обављају функцију планирања дефинишу циљеве, одређују стратегију ради постизања тих циљева и развијају планове за интеграцију и координисање активности.

Менаџери су такође одговорни да организују посао да би постигли циљ организације. Ту функцију називамо организовање. Када менаџери праве организацију, они одређују који задаци треба да се обаве, ко треба да их обави и како ти задаци треба да се групишу, ко коме подноси извештај и где се доносе одлуке.

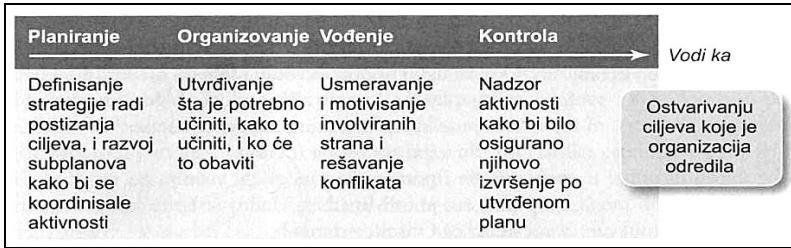
У свакој организацији постоје људи, а посао менаџера је да ради с људима и да уз помоћ људи постигне циљеве организације. То је менаџерска функција вођења (руковођења). Када менаџери обављају своју главну функцију, они мотивишу подређене службенике, а истовремено подстичу појединце и тимове за време рада, бирају најефикаснији систем комуникација или у сваком погледу решавају питање понашања запослених.

² Исто, стр. 9.

³ H. Fayol, *Industrial and General Administration* (Paris: Dunod, 1916).

⁴ Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzmment* (osmo izdanje), San Diego State University, Београд: Дата статус, 2005, стр. 10.

Последња функција у менаџменту је контрола. Пошто су циљеви постављени, планови дефинисани, утврђена структурална организација (организовање), а људи ангажовани за рад, обучени и мотивисани (главна функција), мора да се процени да ли све функционише по плану. Да би били сигурни да све иде по плану, менаџери морају да надзиру и да процене учинак. Стварни учинак мора да се пореди са претходно постављеним циљевима. Ако постоји неко значајно одступање, поређење и прилагођавање је оно што подразумева функција контроле. Дакле, можемо закључити да је *контрола функција у менаџменту која обухвата надзор стварног учинка, поређење стварног са стандардним учинком, и по потреби, предузимање мера.*

Слика 2 – Функције у менаџменту

Извор: аутор (Према: Stephen P. Robbins, Mary Coulter, Menadzment, San Diego State University)

Улоге у менаџменту

Henry Mintzberg, истакнути истраживач менаџмента, проучавао је постојеће половање менаџера. Он каже да оно што менаџери раде најбоље може да се објасни сагледавањем улога које они имају на послу. Његове студије дозволиле су му да закључи да менаџери извршавају 10 различитих, али међусобно веома повезаних улога менаџмента.⁵ Израз улога менаџмента односи се на специфичне категорије менаџерског понашања. Mintzbergових десет менаџерских улога груписане су око *међуљудских односа, преноса информација и процеса одлучивања*. По дефиницији, међуљудске улоге заправо су послови које запослени обављају у фирми, као и њихове церемонијалне симболичне активности. Три међуљудске улоге подразумевају да особа буде номинални лидер и контакт-особа, односно симболична глава куће, лидер и особа за везу. Информационе улоге подразумевају примање, сакупљање и ширење информација. Те три информационе улоге подразумевају надзор, особу задужену за ширење информација и портпарола (званичног тумача ставова). На крају, улоге у одлучивању у суштини се односе на доношење правилног избора.

Вештине у менаџменту

Као што се види из претходног разматрања, посао менаџера је разноврстан и сложен. Менаџерима су потребне одређене вештине да би извршавали своје дужности и активности које су повезане с њиховом функцијом менаџера. Која врста вештина је потреб-

⁵ Henry Mintzberg, *The Nature of Managerial Work* (New York: Harper & Row, 1973); i J. T. Straub, "Put on Your Manager's Hat." USA Today Online (www.usatoday.com), 29. oktobar 2002.

на менаџеру? Истраживања Roberta L. Katza указују на то да су потребне три основне вештине.⁶ Техничке вештине подразумевају знање и вештину у одређеној грани, као што су инжењеринг, рачунарство, рачуноводство или производња. Те вештине важније су за ниже нивое менаџмента, јер то подразумева запослене који обављају организационе послове. Људске вештине подразумевају способност рада с другим људима, како с појединцима, тако и с групом. Та вештина има кључни значај, јер подразумева директно пословање с људима! Менаџери који владају тим вештинама у стању су да извуку најбоље резултате од људи са којима раде. Они знају како да комуницирају, да мотивишу, да руководе и да покрену ентузијазам и поверење. Те вештине подједнако су важне на свим нивоима менаџмента. На крају, концептуалне (појмовне) вештине подразумевају способност појмовног одређивања и израде концепта за сложене и апстрактне ситуације. Коришћењем тих вештина, менаџери стичу способност да сагледају организацију у целини, да схвате односе међу различитим подјединицама и да предвиде како се организација уклапа у шире окружење. Те вештине су најважније за највише нивое менаџмента.⁷

Појам корпоративне безбедности

У научно-стручној јавности постоји мишљење да термин корпоративна безбедност има више значења. Такође, у наукама безбедности, термин корпоративна безбедност има више значења, од којих су три основна: 1) под тим се у ужем смислу подразумева планска активност коју спроводе привредни субјекти у циљу заштите лица, имовине и свог пословања; 2) као наставни предмет који се изучава на бројним студијским програмима у оквиру основних или струковних студија, постдипломских (мастер или докторских) студија; 3) и коначно, као засебна научна дисциплина. За разлику од прва два значења, која имају своју дугу традицију, концептуалну, теоријску и аналитичку основу, трећи аспект тог термина није, упркос свим уложеним напорима, довољно развијен због касног конституисања.

Осим тога, због више значајности термина у теорији и пракси, присутан је став да корпоративна безбедност представља скуп послова којима се, од стране институција, друштва (државе), обезбеђују лица, имовина и пословање корпорација.⁸ Поред тога, *под корпоративном безбедношћу се подразумева планска, организована, заштитна и самозаштитна делатност тј., функција пословних организација или приватних професионалних агенција које пружају услуге безбедности, усмерених на заштиту лица, простора, објекта и пословања привредних субјекта, а која нису покривена ексклузивном заштитом државних органа. У том контексту, корпоративна безбедност означава укупност или збир свих активности усмерених на предупређивање и отклањање последица угрожавања које на било који начин доводе у питање нормално функционисање предузећа – компаније* (Комарчевић, М., 2012:14).

⁶ Robert L. Katz, "Skills of an Effective Administrator," Harvard Business Review, septembre-octobre 1974, стр. 90-102.

⁷ Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzment* (osmo izdanje), San Diego State University, Београд: Дата статус, 2005, стр. 12.

⁸ Талијан, М., и др., *Основе за иновирање корпоративне безбедности*, у: Зборник радова: "Развој система безбедности и заштита корпорација," Бања Лука, 2010, страна 14.

Глобализацијом економије, безбедност је добила ново и уже значење у појму *корпоративне безбедности*. У питању је појам који се у просторном смислу може сагледавати на националном, регионалном или глобалном окружењу. У суштини, ради се о појму који означава веома уску везу између безбедности као атрибута државе и њене економије, односно о појму који означава њихову међузависност.

Корпоративна безбедност као међузависна одредница савременог друштва све више постаје зависна од недржавних чинилаца безбедности, односно од чинилаца цивилног друштва у чијем се средишту налазе корпорације као моћни пословни системи. У окружењу корпоративна безбедност је непосредно зависна од међународне безбедности, а унутар државе и од националне безбедности којој и сама припада. Корпоративна безбедност, као подсистем националне безбедности и чинилац цивилне безбедности представља део безбедносне структуре са скупом друштвених циљева који усмеравају пословне активности привредних субјеката и мере њихове друштвене одговорности у складу са стандардима и законом (Ђукић, С., 2016:9).

Проширењем значења безбедности са традиционалних на не традиционалне (недржавне) области и актере проширена је област безбедносног захвата на област цивилне безбедности па је у пракси савремених држава све присутније *државно* (јавно) и *недржавно* (приватно) *партнерство*. Поред тога, на делу је све већа комерцијализација и специјализација безбедносних услуга, у којој, иако још увек нису доведени у питање место и улога државе, с правом се може констатовати да је на делу права *индустрија безбедности и индустрија одбране*.⁹

У свету се овај елемент безбедносне структуре до сада профелисао и ширио кроз развој привредних субјеката који су се са националног уздигли на глобални ниво и постали водеће привредне институције познате под називом *корпорације*. Корпорације данас представљају сложене пословне системе који се у складу са строго дефинисаним корпоративним циљем непопустљиво и без изузетака понашају у властитом интересу, без обзира на често штетне последице по стање безбедности за друге. Ради тога, многи аутори их сврставају у патолошке институције и опасне поседнике велике моћи над људима и друштвом. У анализи заједничких циљева свих корпорација и њиховог значења за друштво, може се доћи до кључне карике која недостаје у покушајима да се схвати савремени карактер корпоративне безбедности.

Peter Draker (Peter Drucker) један од највећих светских теоретичара менаџмента, међу првима је још 1946. анализирао корпорацију као институцију у свом пионирском делу *Concept of the Corporation* (Појам корпорације). Као посебно значајну Draker је издвојио чињеницу да све корпорације имају исти институционални оквир, организацију и циљ. Међутим, свакодневни детаљи о пословању корпорација већини људи замагљују целокупну слику у којој је „врло тешко замислити корпорације као институције“. Уместо тога, уочавају се углавном разлике и поделе између појединих корпорација на транс националне и локалне, модерне и старинске, прогресивне и традиционалне, флексибилне и гломазне, солидне и ризичне, с марком (*brandom*) и без ње, добре и лоше. При томе се губе из вида чињенице да све корпорације, имају исто институционално уређење, да се може говорити о *корпорацији* и о *корпорацијама*

⁹ Наведено према: Савић Андреја и Стајић Љубомир, *Основи цивилне безбедности*, USEE Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2006, стр. 55.

Тероризам као претња корпоративној безбедности, прети пре свега компанијама да буду лишене пословања, а затим владама да обезбеде функционисање друштва. Поред традиционалног схватања тероризма као радикалне стратегије која подразумева убиства, киднаповања, отмице, подметања бомби ради претњи стабилности државе и њених грађана, у корпоративној безбедности посебан значај добија тзв. корпоративни *кибер тероризам* као претња будућности за функционисање пословних система, затим организовани криминал, корупција и транснационални организовани криминал (Ђукић, С., 2016:241).

Менаџмент у корпоративној безбедности

Менаџмент означава вођство у некој организацији. У функционалном значењу он обухвата задатке и процесе везане за текуће активности организације. Појединачно, обухвата планирање, организовање, имплементацију и контролу.¹⁰ Ефикасан менаџмент подједнако је важан у малим, новим предузетничким подухватима, као и у великим. Осим тога, Peter F. Drucker, родоначелник савременог менаџмента, добро уочава да је менаџмент „генеричка функција свих организација“ и „генерички орган друштва знања.“

Менаџмент сваке организације посебну пажњу поклања безбедности као основном услову опстанка и просперитета. Различите организације имају различите безбедносне изазове, ризике и претње, па се тако ризици којима је изложена држава као организација у великој мери разликују од изазова којима су изложени привредно предузеће или културна установа. Различити изазови, ризици и претње којима је изложена нека организација, као и одговорности које организација има према окружењу у погледу безбедности, пресудно утичу на менаџмент у корпоративној безбедности, односно на начин на који ће бити донете одлуке везане за безбедност (Ђукић, С., 2016:11).

Ко су менаџери? Некад је било врло једноставно дефинисати менаџера. Менаџери су били чланови организација који су другима говорили шта да раде и како да раде. Било је лако разликовати *менаџере од запослених који нису били менаџери*; тј. од оних чланова организације који су директно били укључени у рад или задатак и нису имали своје подређене. Међутим, то сада више није баш тако једноставно!

Променљива природа организација и посла у многим организацијама замаглила је јасну границу између менаџера и запослених који не припадају менаџерима. Многи традиционални послови који се не односе на послове менаџмента сада укључују и менаџерске активности.¹¹

Како *стварно* дефинишемо менаџере? Менаџер је неко ко ради с људима и уз помоћ других људи координира њихов рад да би постигао организационе циљеве. Посао једног менаџера не односи се на лично достигнуће – већ се односи на помагање другима да што више постигну и што боље ураде свој посао. То може да подразумева координисање рада групе из једног сектора, или само надзор једног лица. То

¹⁰ У литератури се прави разлика између менаџера и управљача. Менаџери су људи који руководе, односно управљају ресурсима организације на начин који је утврђен пословном политиком и циљевима организације. С друге стране, циљеви и политику одређују титулари својине, односно власници капитала или деоничари.

¹¹ D. J. Campbell, "The Proactive Employee: Managing Workplace Initiative," *Academy of Management Executive*, avgust 2000, str. 52-66.

може да обухвати координисање радних активности тима који се састоји од неколико различитих сектора или чак људи који су изван организације, као што су привремено запослени или они који раде за снабдеваче организације. Такође, имајте на уму да менаџери могу да имају и друге обавезе које се не односе на координисање и интегрисање рада других. На пример, супервизор који надзире послове у вези са захтевима за осигурање може у исто време да обрађује захтеве, а поред тога и да координира послове других службеника који раде на захтевима за осигурање.

Да ли постоји неки начин да се класификују менаџери у организацијама? У традиционално постављеним организацијама (често описаних у облику пирамиде, у којима је број запослених већи на најнижим местима, тј. на дну пирамиде, док је мање главних менаџера, тј. запослених на врху) менаџери се често описују као менаџери прве линије, средњег нивоа или топ менаџери. Менаџери прве линије су на најнижем нивоу менаџмента и управљају радом запослених који не припадају менаџерима, а који су директно или индиректно укључени у производњу или креирање производа организације. Њих често називају супер визори, али они такође могу да се зову менаџери смене, менаџери по областима, секторски менаџери, менаџери фирми или чак предрадници. Менаџери средњег нивоа укључују све нивое менаџмента између најнижих и највиших нивоа функција у организацији. Ти менаџери управљају радом менаџера с најнижом функцијом и њихова звања могу бити на пример регионални менаџер, вођа пројекта, шеф погона или менаџер одељења. На врху или близу врха у организацији су топ менаџери, који су одговорни за доношење одлука за целу организацију и утврђивање планова и циљева који утичу на целокупну организацију. Такви појединци обично имају титуле (звања), као што су извршни потпредседник, председник, генерални директор, главни оперативни руководилац, главни извршни руководилац или председник одбора.¹² Треба нагласити да најважније одлуке које одређују судбину предузећа доноси менаџерски врх, тзв. топ-менаџмент.

Слика 3 – Класификација менаџера у организацијама

Извор: аутор (Према: Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzment*, San Diego State University)

Међутим, не могу све организације да обаве посао користећи ту традиционалну форму пирамиде. Неке организације, на пример, имају флексибилнију и лабавију конфигурацију, где посао обавља тим запослених који се стално мења и који иде од пројекта до пројекта према потреби посла. Иако није лако рећи ко су менаџери у

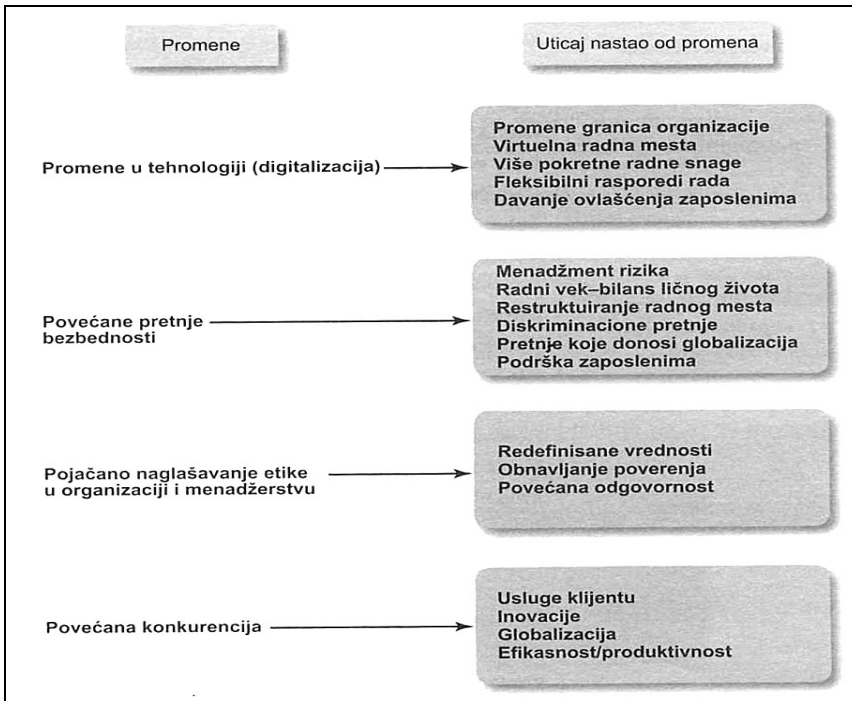
¹² Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzment* (osmo izdanje), San Diego State University, Београд: Дата статус, 2005, стр. 6.

таквим организацијама, знамо да неко заиста мора да буде и на том месту – тј. мора постојати неко ко ради с људима и ко уз помоћ других људи координира њихов рад да би се постигли организациони циљеви.

Чињеница је да живимо у времену све бржих, драматичнијих, комплекснијих и непредвидивијих промена. Ове промене све значајније утичу на понашање, пословање и управљање у организацијама.

Како се мења посао менаџера

Менаџери су увек морали да се баве променама које су настајале унутар и изван њихових организација. У данашњем свету, где се менаџери непрекидно баве догађајима после 11. септембра 2001. године и корпоративним етичким скандалима, глобалним, економским и политичким неизвесностима и технолошким напретком, промена је стална. Чињеница је да менаџерски стил трпи промене. Слика 4. илуструје неке најважније промене с којима су менаџери суочени. С тим у вези, те промене утичу и на начин планирања менаџера, организовања, руковођења и контроле. Желимо да истакнемо две такве промене, које на посао менаџера, чини се, имају значајан утицај: пораст значаја клијената и иновација.

Слика 4 – Промене које имају утицај на посао менаџера

Извор: аутор (Према: Stephen P. Robbins, Mary Coulter, Menadžment, San Diego State University)

Успех деловања у савременим условима у великој мери зависи од безбедности. Неповољни безбедносни утицаји који умањују успех пословних организација долазе из окружења и из самих организација. Утицаји из окружења крећу се од неповољних социјеталних утицаја, као што су различите политичке кризе, ратови, оружане побуне, тероризам и екстремизам, социјалне напетости и слично, до природних катастрофа које могу извршити већи или мањи утицај на успех пословања (Ђукић, С., 2016:12).

Будући да капитал којим се служе делови корпорације није њихов, већ корпорацијски, односно пошто капитал компаније као акционарског друштва није власништво компаније него акционара/деоничара, то делови корпорације као и компаније немају удела у управљању већ за то власници капитала образују менаџмент као управљачке органе. У теоријском смислу, менаџмент је широк али још увек не и јасан појам. Peter F. Drake, каже да је то пре свега *амерички термин којег је тешко превести на други језик, па чак и на британску варијанту енглеског језика. У изворном смислу он означава функцију, али и људе који је врше, означава друштвени положај и ранг, али и дисциплину и област проучавања.*¹³ Чак и у америчкој употреби, менаџмент је према аутору неадекватан термин из разлога што разне друштвене институције, насупрот привредним организацијама не говоре о менаџменту или менаџеру као о правилу. Ипак, овде се говори о менаџменту јер се ради о привредној организацији у којој безбедност има и менаџерску функцију, менаџерски задатак и менаџерски посао.

Индустријска безбедност

Индустријска безбедност представља збир деликатних, планираних и стручно изведених мера и поступака за обезбеђење материјалних претпоставки и информација значајних за функционисање фирме, за њене пословне пројекте, за заштиту економских интереса индустријског сектора, права индустријске својине и пословне тајне. У ширем смислу, њена заштита обухвата обезбеђење лица или људских ресурса, односно људског капитала, затим имовине у смислу индустријске својине и самих фирми у различитим организационо-правним формама (Марковић, С., 2007:26).

Савремена индустријска безбедност мења традиционално схватање по којем се она остварује добрим физичким или техничким обезбеђењем објеката и индустријских капацитета од нежељених спољних утицаја. У условима нових односа међу конкуренцијом на отвореном и тржишту, у времену са неслућеним значајем комуникацијских и информатичких технологија, пословни свет постаје сведок нових безбедносних ризика у привреди. Они структурирају стање смањивањем физичких чинилаца у остваривању интереса са немерљивим убрзањем примењене функције знања и интелектуалног капитала у остваривању циљева. Ако свему додамо брзину технолошких промена, конкурентске дисконтинуитете, дигиталну конвергенцију,

¹³ Детаљније видети: Filip Kotler и Nensi Li, Корпоративна друштвена одговорност – учинити највише за своју компанију и за изабрани друштвени циљ, превод, Hesperia, Београд, 2007.

појаву Интернета и пораст сегмената тзв. виртуелне економије, онда постаје јасно да се налазимо пред сасвим другачијом природом безбедности у целини и у сегментима савремене привреде (Марковић, С., 2007:171).

Индустријска безбедност новог доба због тога тражи високо стручне и мултидисциплинарно оспособљене кадрове који могу да скенирају стање, дају процене и решења за могуће или стварне облике њеног угрожавања. Међутим, на самом почетку разматрања овог проблема потребно је нагласити да пред савременим ризицима за корпоративну и индустријску безбедност не треба заборављати ни конвенционалне ризике, па ни питања која се односе на националну безбедност. Ако претпоставимо да би ти ризици могли бити последице ратног стања, онда у стању мира треба анализирати, пре свега организационе форме и структуре од предузећа/компанија и корпорација – националних и транснационалних, као великих пословних система и кроз њихово функционисање сагледавати и процењивати стање безбедности. Тај проблем је заједнички за све пословне системе, како у производном, тако и у непроизводном сектору, с тим што се морају посебно уважавати њихове специфичности.

Ради тога, индустријску безбедност треба посматрати у општем смислу у оквиру укупног система безбедности као један од његових делова (спољашње или унутрашње безбедности). Као подсистем, индустријска безбедност располаже својим снагама/људством, методама и циљевима подсистема усмереног на заштиту од изазова, ризика и претњи личне, друштвене и корпоративне природе, а компатибилна је са привредном и цивилном безбедношћу, у смислу недржавне, и са националном безбедношћу у смислу остваривања укупне безбедности.

Иначе, како наводе А. Савић и Љ. Стајић,¹⁴ сваки систем може да има један или више облика активности и да се дели на онолико подсистема колико има облика активности. Међутим, специфичност система безбедности, говори о његовој сложености, и о нужности да се његови подсистеми организовани као системи, јер сваки мора да има посебне снаге, средства, методе, правила и норме рада.

Субјекти система безбедности су органи и службе безбедности. Међусобна условљеност и зависност функционисања и доприноса безбедности свих субјеката система заснивају се на њиховој комплементарности у оквиру организовања и функционисања система безбедности. За разлику од система безбедности као државног атрибута, подсистем цивилне безбедности има претежно недржавни карактер и, углавном, подразумева институције приватног сектора безбедности, чија улога се првенствено исцрпљује на превентивном плану и под контролом државног - јавног сектора безбедности.¹⁵

Када се говори о индустријској безбедности као подсистем безбедности, онда треба рећи да зависно од власничке категорије пословних субјеката, он припада приватном сектору безбедности који је повезан националним системом безбедности, док је код јавних предузећа сектор приватне безбедности занемаривог карактера.

¹⁴ Андреја Савић и Љубомир Стајић, *Основи цивилне безбедности*, USEE Факултет за пословне и правне студије, Нови Сад, 2006, стр. 61.

¹⁵ Детаљније видети: *Исто*, стр. 56-65.

Безбедност индустријских објеката – физичко-техничка заштита

Под безбедношћу индустријских објеката подразумева се скуп мера и радњи које се планирају и предузимају ради обезбеђења и заштите лица која по било ком основу бораве у њима.

Објекти се обезбеђују ради:

- заштите објеката, уређаја, опреме, инсталација и превозних средстава и њихове непосредне околине од уништења или оштећења;
- заштите лица која бораве у објектима (запослени, странке, гости, делегације);
- спречавања приступа објекту, непозваних, непожељних и сумњивих лица;
- спречавања осматрања и снимања објекта и његове непосредне околине;
- спречавања извођења диверзантско-терористичких акција употребом експлозивних, запаљивих, радиоактивних и других опасних материја;
- спречавања урађивања, односно уношења у објекат прислушних средстава и уређаја;
- заштите од тајног или насилног упада, односно продирања у објекат или одређене просторије у њему;
- чувања новчаних средстава, предмета од вредности, поверљиве документације ...;
- остваривања несметаног и безбедног доласка лица у објекат, односно њиховог одласка из објекта;
- спречавања крађа, односно отуђења основних средстава, опреме, производа и других предмета из објекта;
- остваривања увида и контроле извођења радова око објекта, односно у његовој непосредној близини;
- спречавања нарушавања јавног реда и мира у непосредној близини објекта;
- контроле кретања и задржавања лица у непосредној близини објекта;
- контроле прилаза објекту;
- контроле паркирања моторних возила око објекта, односно у његовој непосредној близини ...

Објекти се обезбеђују у складу са законима и нормативним актима правног лица.

На основу тих прописа за сваки објекат доноси се посебан *план мера обезбеђења*. План мера доноси надлежна служба обезбеђења по одобрењу органа управљања.

План мера обезбеђења начелно садржи:

- процену безбедносне ситуације о угрожености објекта. Процена безбедносне ситуације треба да садржи сва безбедносна сазнања од значаја за заштиту објекта и лица која се налазе у њему (од кога и како може бити угрожена безбедност објекта и лица). Безбедносна процена је најважнији део сваког плана, пошто се на основу ње планирају и предузимају одговарајуће мере обезбеђења - процена мора у сваком тренутку да буде актуелна;
- физичке мере обезбеђења (унутрашње и спољно обезбеђење). Детаљно разрађени задаци лица које врши послове обезбеђења, као и поступци за сваки конкретан случај (анонимне најаве о подметању експлозивних направа....);

- мере превентивно-техничке заштите (против диверзиона заштита, заштита од тајног или насилног упада у објекат или одређену просторију, мере заштите од пожара);
- санитарно-техничке, биолошке и хемијске мере обезбеђења;
- скице штићеног објекта, односно подручја под безбедносном заштитом, са назначеним тзв. „критичним тачкама“;
- план одбране за тзв. „кризне ситуације“ (напад на објекат, пожар, поплава, земљотрес и сл.).

У систему заштите објеката и лица у њима, ангажују се, у оквиру свог делокруга рада, одређени органи и службе безбедности, који предузимају одређене мере обезбеђења, и то: оперативно-превентивне; физичке; превентивно-техничке; санитарно-техничке, биолошке и хемијске и мере здравствене заштите.¹⁶

Оперативно-превентивне мере

Оперативно-превентивне мере предузимају се "ради благовременог откривања, праћења и спречавања непријатељске активности усмерене на угрожавање објекта и лица која по било ком основу бораве у њима" (Марковић, С., 2007:230).

У заштити објеката најчешће се предузимају следеће оперативно-превентивне мере и радње:

- процена безбедносне ситуације, израда плана мера обезбеђења и старање о његовом спровођењу;
- благовремено информисање о свим сазнањима – подацима од значаја за безбедност објекта и лица која бораве у њему;
- стална непосредна сарадња са подручним органима унутрашњих послова;
- безбедносна припрема одређених категорија лица (возачи, лица запослена у објекту ...);
- контрола непосредне околине штићеног објекта (повременим осматрањем, уколико је реч о објекту у склопу других зграда, односно повременим обиласком објекта и непосредне околине, ако је у питању самосталан објекат);
- преглед лица при уласку у штићени објекат, ради спречавања уношења у објекат ватреног оружја, експлозивних и запаљивих материја;
- легитимисање непознатог или сумњивог лица на простору или у објекту који се обезбеђује;
- спречавање уласка у штићени објекат неовлашћеним и сумњивим лицима;
- остваривање увида и контрола извођења радова око штићеног објекта;
- контрола кретања и задржавања лица у непосредној околини штићеног објекта;
- контрола паркирања моторних возила око штићеног објекта...

Ако је у питању заштита објеката које користе одређене личности, надлежни органи и службе безбедности предузимају и друге оперативно-превентивне мере обезбеђења, и то:

- остваривање надзора над одређеним групама и категоријама лица (потенцијално опасна и лица склона претњама, насиљу и сл.) и предузимање потребних мера за спречавање њихове активности;

¹⁶ Слободан Марковић, *Основи корпоративне и индустријске безбедности*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2007, стр. 230.

- проверавање података за лица која пребивају, односно бораве у непосредној околини штићеног објекта;
- проверавање података за особе које се стално или повремено ангажују на пословима и задацима од значаја за безбедност објеката и лица;
- организовање и вршење безбедносне заштите одређених органа и организација, односно објеката и лица запослених у њима ...

Физичке мере обезбеђења

Физичке мере обезбеђења предузимају се ради непосредне заштите одређеног објекта, његове уже и шире околине и лица која бораве у њима.

Физичко обезбеђење је обезбеђење објеката, имовине и ствари у транспорту од уништавања, оштећења, крађе и других облика штетног деловања, као и обезбеђење лица у стану и другом приватном простору од угрожавања њиховог живота, физичког и психичког интегритета, приватности и личних права, као и других облика угрожавања њихове личне сигурности (Марковић, С., 2007:232).

Обезбеђење објеката спроводи се мерама спољног и унутрашњег физичког обезбеђења.

Мере спољног физичког обезбеђења – спроводе се:

1. *стражарском службом.* Први елемент физичког обезбеђења јесте стража. Човек је био и остаје главни фактор у систему заштите, те се избору људи за обављање ових послова мора поклонити посебна пажња. Поред општих и прописаних дужности лица која обављају ову дужност, упознају се и са посебним условима и дужностима за поједина места. Број особа које се на овим пословима ангажује зависи од процене угрожености објекта, његовог значаја, величине, као и од конфигурације терена на коме се налази, система и стања техничке заштите...

За обављање ових послова, лица која врше послове обезбеђења, користе наоружање, опрему и техничка средства помоћу којих се најефикасније, благовремено откривају и спречавају активности усмерене на угрожавање безбедности објеката и лица у њима (уређаји за осматрање: двогледи, ИЦ уређаји за ноћно осматрање, опрема за против-диверзиону заштиту, средства везе, апарати за фото документацију...).

2. *појачаним ангажовањем позорничке и патролне службе* у непосредној околини објеката који се штите, а по потреби, односно по процени и по дубини.

Служба јавне безбедности помоћу патрола (ауто патроле, пешачке, коњичке...) и позорника, покрива одређено подручје и њиховим ангажовањем контролише непосредну околину објеката ради њихове заштите од уништења или оштећења, односно спречавања угрожавања безбедности штићеног објекта и лица у њему.

При обављању послова неопходно је остварити сталну непосредну сарадњу између патрола-позорника и лица која обављају послове обезбеђења штићеног објекта. Наиме, обавеза је и једних и других да се међусобно информишу о свим безбедносно интересантним подацима и сазнањима до којих дођу у раду, а од значаја су за безбедност штићеног објекта и лица у њему.

3. *контра извиђањем* – осматрањем са тајних осматрачница ради контроле ширег простора око објекта који се штити, а нарочито оних места са којих се може ефикасно осматрати, скицирати или снимати објекат који се обезбеђује.

Ова мера најчешће се предузима при обезбеђењу војних објеката. Међутим, предузимањем ове мере могу се постићи и веома добри резултати при покривању ширих безбедносних зона и заштити већих радних организација.

Основни задаци лица које обавља послове спољног обезбеђења објекта јесу:

- непосредна заштита објекта, уређаја, опреме и инсталација у њему, као и превозних средстава;
- непосредна заштита лица која се налазе уштићеном објекту, спречавање напада на објекат, односно насилног упада у објекат и одређене просторије;
- контрола прилаза уштићеном објекту;
- контрола кретања и задржавања лица око уштићеног објекта;
- контрола паркирања возила око уштићеног објекта;
- спречавање нарушавања јавног реда и мира у непосредној близини уштићеног објекта;
- увид и контрола извођења радова око објекта, односно у његовој непосредној близини (диверзанти и терористи често изводе акције прерушавајући се у поштаре и раднике разних комуналних служби);
- осматрање и контрола ширег простора око уштићеног објекта (нарочито места са којих се може ефикасно осматрати, скицирати и снимати објекат);
- остваривање несметаног и безбедног доласка лица у објекат, односно њиховог одласка из објекта...

Унутрашње обезбеђење – Лице које врши послове обезбеђења унутар објекта, углавном обавља следеће послове:

1. непосредно штити објекат, уређаје, опрему и инсталације у њему;
2. непосредно штити лица која по било ком основу бораве у објекту (запослени, странке, гости...);
3. обавља преглед – контролу одређених просторија у објекту (по доласку на посао, у току смене, као и по завршетку радног времена);
4. по потреби, односно процени врши непосредну заштиту одређених просторија у објекту (у којима су смештени поверљива документација, трезори, сефови...);
5. редовну контролу исправности алармних и других безбедносних уређаја у објекту;
6. обезбеђује улазе у објекат – контролише улазак, односно излазак лица и уношење, односно изношење материјала, ствари, опреме ...;
7. контролише пропусна, односно безбедносна документа лица запослених у објекту и издаје привремене пропуснице странкама, гостима ...;
8. контролише поштовање утврђеног режима кретања и задржавања странака у објекту – не дозвољава им кретање ван просторија предвиђених за њихов пријем;
9. прегледа поштанске и друге пошилике пре уношења у објекат, односно пре уручивања примаоцу;
10. о поступцима појединих радника којима се угрожава безбедност објекта и лица у њему, нарушава ред и отежава рад, као и о другим запажањима од значаја за безбедност уштићеног објекта и лица у њему, писмено обавештава претпостављеног;
11. по завршетку радног времена прегледа и закључава све улазе уштићени објекат;
12. ангажује се на отклањању последица од елементарних непогода (земљотрес, поплава, пожар) на објекту у складу са планом за ванредне ситуације;

13. послове дежурног у објекту: контролише светлосно – звучну сигнализацију алармног система; функционисање ТВ система затвореног круга, коришћење система УКТ и других функционалних веза, одлучује о ангажовању интервентне екипе, обавештава МУП и надлежне руководиоце о свим безбедносно значајним сазнањима и запажањима, стара се о спровођењу плана мера обезбеђења...

Превентивно-техничке мере обезбеђења

Превентивно-техничке мере обезбеђења предузимају се ради:

- откривања и уклањања експлозивних, запаљивих, радиоактивних и других опасних материја (против диверзиона заштита),
- откривања и уклањања прислушних средстава (против прислушна заштита),
- установљивања и отклањања техничких неисправности на уређајима и инсталацијама у објекту,
- спречавања (заштита) тајног или насилног продирања (уласка) у штићене објекте, одређене просторије, сефове...,
- заштита од пожара (противпожарна заштита),
- спречавања, односно онемогућавања угрожавања безбедности штићеног објекта употребом савремених борбених средстава.

Техничко обезбеђење је обезбеђење објеката и имовине, ствари у транспорту и лица техничким средствима и уређајима, у складу са прописима и прописаним стандардима (Марковић, С., 2007:234).

Обезбеђење објеката и лица у њима, у превентивно-техничкој заштити, обавља се:

- редовним и ванредним превентивно-техничким прегледима;
- предузимањем одређених превентивно-техничких мера и
- уграђивањем и коришћењем одређених техничких средстава заштите.

Зависно од намене, односно циља који се жели постићи у заштити разликујемо следеће врсте превентивно-техничке заштите.

- 2.3.1. Против диверзиона заштита
- 2.3.2. Заштита од прислушкивања – против прислушна заштита
- 2.3.3. Против провална заштита
- 2.3.4. Заштита од пожара или противпожарна заштита (ППЗ)
- 2.3.5. Санитарно-техничке, биолошке и хемијске мере обезбеђења
- 2.3.6. Мере здравствене заштите

Анализа активности заштите од пожара, резултата и броја откривених кривичних дела и прекршаја у области противпожарне заштите (ППЗ) на подручју Полицијске управе у Новом Саду

На основу статистичких података и по подацима МУП-а Републике Србије, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као друге по величини Полицијске управе у Републици Србији, у току 2015. године, стање заштите од пожара и експлозија

у 2015. години, на подручју Управе за ванредне ситуације у Новом Саду, у односу на 2014. годину, карактерише повећање броја пожара и експлозија и повећана материјална штета настала у пожарима и експлозијама. Регистровано је укупно 202 пожара и експлозија (199 пожара и 3 експлозије), у којима је причињена материјална штета у износу од 76.600.000 динара. У односу на претходну годину, број догађаја је већи за 45 или 28,6%, а материјална штета је већа за 13.368.000,00 динара или 21,1%. У пожарима и експлозијама живот је изгубило 6 лица, а 23 лица је задобило лаке или тешке телесне повреде.

Анализом ванредних догађаја у току 2015. године, наведени пожари и експлозије су регистровани у следећим општинама, и то: Нови Сад – 119; Бачка Паланка – 18; Врбас – 13; Тител – 5; Бечеј – 20; Темерин – 7; Бач – 3; Жабаљ – 6; Беочин – 2; Србобран – 1; Сремски Карловци – 4 и Бачки Петровац – 4. Од укупног броја пожара (202) насталих у току 2015. године, 124 (61,4 %) је изазвано нехатом – непажњом, 62 (30,7 %) намерно, 2 (0,99%) дечјом игром, 2 (0,99 %) природном појавом, а за 12 (5,9 %) начин изазивања није утврђен.

Када су у питању узроци насталих пожара, ситуација је следећа, и то: отворени пламен 77 (38,1%), електрични проводници (кратки спој и сл.) 50 (24,7%), електрични апарати и уређаји 19 (9,4%), ложишта – огњишта 16 (7,9%), опушак од цигарете 9 (4,5%), оштећења – кварови 5 (2,5%), конструктивни недостаци 1 (0,5%), брушење 1 (0,5%), остали узроци 5 (2,5%), грађевински недостаци 3 (1,5%), проводници загрејани услед преоптерећења 1 (0,5%), самопаљење 1 (0,5%), заваривање 3 (1,5%), а за 11 (5,4%) узрок није утврђен.

У току 2015. године, укупно је откривено 3 акцидентна случаја (хаварија) у производњи, ускладиштавању, промету и транспорту експлозивних и других опасних материја.

Анализирањем пронађеног и заплењеног оружја и минско експлозивних средстава, можемо констатовати да је у току 2015. године, Управа за ванредне ситуације у Новом Саду, добила 164 пријаве, којима је укупно пријављено 813 комада НУС, хемијских, пиротехничких и других средстава, пронађених и заплењених на подручју Јужнобачког управног округа.

У наведеном периоду, Управа за ванредне ситуације у Новом Саду, шест пута је организовала уништавање пријављених НУС. У току спровођења ових активности, на подручју Јужнобачког управног округа, укупно је уништен 61 комад НУС, а 3.817 комада (3.796 преосталих из 2014. и 21 из 2015. године) НУС, хемијских, пиротехничких и других средстава је тим за НУС, транспортовао у магацин Сектора за ванредне ситуације.

Закључак

Имајући у виду да је менаџмент као пракса врло стар, проучавање менаџмента као научне дисциплине релативно је младо. Технолошки, тржишно-економски, политички, друштвени, као и глобални фактори, утичу на обликовање праксе и теорије менаџмента. Овај рад је успешније од других повезао све наведене факторе који учествују у обликовању јединства праксе и теорије менаџмента.

Peter F. Drucker, родоначелник савременог менаџмента, добро учача да је менаџмент „генеричка функција свих организација“ и „генерички орган друштва знања.“ Можемо констатовати да се у раду на врло јединствен и популаран начин одређује и представља сложена и актуелна проблематика менаџмента у корпоративној безбедности. Ефикасан менаџмент подједнако је важан у малим, новим предузетничким подухватима, као и у великим.

Живимо у времену све бржих, драматичнијих, комплекснијих и непредвидивих промена. Ове промене све значајније утичу на понашање, пословање и управљање у организацијама. Несумњиво је да су се питања којима се баве светски менаџери променила, она се и даље мењају, а биће подложна променама и у будућности. Динамична природа савремених организација једнако подразумева признања и изазове за појединце који ће тим организацијама руководити. Менаџмент је динамична дисциплина, а рад о њему требало би да одражава наведене промене да би припремио менаџере, односно менаџере за корпоративну безбедност, за руковођење организацијом у одређеним околностима

Развој друштвене заједнице прати потреба за развојем корпоративне безбедности и функционалне структуре друштва. То значи, да развој друштва захтева и обликовање одговарајуће стратегије безбедности друштва, односно његове националне и стратегије глобалног развоја. Дијагностицирање облика могућих угрожавања развоја друштва мора да допринесу проналажењу одговора за могуће изазове. При том је неопходно имати у виду да се о функционалном систему корпоративне и индустријске безбедности може говорити само у случају обезбеђених и усклађених активности укупног развоја друштвене заједнице заштићене од претњи, па самим тим и о квалитетном менаџменту, односно квалитетним менаџерима за корпоративну безбедност (Ђукић, С., 2016:19).

Литература

[1] Андреја Савић и Љубомир Стајић, *Основи цивилне безбедности* (Нови Сад: Факултет за пословне и правне студије, 2006).

[2] Vil Gejts, *Пословање брзином мисли* (Нови Сад: Прометеј, 2001).

[3] D. J. Campbell, "The Proactive Employee: Managing Workplace Initiative", *Academy of Management Executive*, avgust 2000, str. 52-66.

[4] Joel Vakam, *Корпорација – патолошка тежња за профитом* (Загреб: Mirakul, d.o.o., 2006).

[5] Мирослав Талијан, и др., *Основе за иновирање корпоративне безбедности*, у: Зборник радова: "Развој система безбедности и заштита корпорација", Бања Лука, 2010.

[6] Миодраг Комарчевић и др., *Корпоративна безбедност* (Београд: Академија за економију и безбедност, 2012).

[7] Ноам Џомски, *Профит изнад људи – неолиберализам и глобални поредак* (Нови Сад: "Светови", 1999).

[8] Noam Čomski, *Хегемонија или опстанак, америчка тежња за глобалном доминацијом* (Загреб: "Naklada Ljevak", 2004).

[9] Peter Drucker, *Менаџмент за будућност* (Београд: Грмеч&Привредни преглед, 1995).

[10] Peter Drucker, *Управљање у будућем друштву* (Загреб: М.Е.Р. Consult, 2006).

- [11] Robert L. Katz, "Skills of an Effective Administrator", Harvard Business Review, septem-
bre-octobre 1974.
- [12] Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadzment* (osmo izdanje), San Diego State Univer-
sity (Београд: Дата статус, 2005).
- [13] Слободан Марковић, *Основи корпоративне и индустријске безбедности* (Нови Сад:
Факултет за правне и пословне студије, 2007).
- [14] Станимир Ђукић, *Последице организованог криминалитета по националну безбед-
ност*, Војно дело, vol. 67, број 7, (2016).
- [15] Станимир Ђукић, *Кризни менаџмент и ванредна ситуација*, Војно дело, vol. 67, број 2,
(2017).
- [16] Станимир Ђукић, *Корпоративна безбедност и менаџмент власничког капитала*,
Војно дело, vol. 67, број 3, (2017).
- [17] Станимир Ђукић, *Основи безбедности и систем безбедности у стратегији нацио-
налне безбедности*, Војно дело, vol. 67, (2017).
- [18] Filip Kotler i Nensi Li, *Корпоративна друштвена одговорност* (Београд: Hesperia, 2007).
- [19] Henri Fayol, *Industrial and General Administration* (Paris: Dunod, 1916).
- [20] Henry Mintzberg, *The Nature of Managerial Work* (New York: Harper & Row, 1973); i J. T.
Straub, "Put on Your Manager's Hat." USA Today Online (www.usatoday.com), 29. october 2002.